

Asia: VN/34601/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi yliopistolain 43 §:n ja ammattikorkeakoululain 32 §:n muuttamisesta (yhden opiskeluoikeuden säännös)

Lausunnonantajan lausunto

Ovatko esityksen tavoitteet kannatettavia?

Hallituksen perimmäinen tavoite, koulutustason nosto, on Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) mielestä kannatettava tavoite. HYY ei kannata, että koulutustason nostoa tavoitellaan sillä, että opiskelijoiden mahdollisuuksia kouluttautua useammalle alalle rajataan. Lakiluonnos yhden opiskelupaikan säännöstä ei edistä tätä perimmäistä tavoitetta koulutustason nostosta tarkoituksenmukaisella tavalla. Diskurssi koulutustason kasautumisesta on sen sijaan HYYn mielestä haitallinen, sillä koulutustason kasautumista tulisi yksilötason sijaan tarkastella yhteiskunnallisella tasolla.

Onko esitys kannatettava? Perustelkaa myönteinen tai kielteinen kantanne.

HYY ei kannata esitystä. Se ei edistä tavoitetta koulutustason nostosta tarkoituksenmukaisella tavalla, ja rajaa opiskelijan oikeuksia. Vaikka esitysluonnoksessa arvioidaan, että esitys ei teknisesti vaikeuta

alan vaihtoa, on hyvin todennäköistä, että haasteita ilmenee.

Yhden opiskelupaikan sääntö luo valtavasti paineita opiskelijalle osua oikeaan oman alanvalinnan suhteen, ja kasaa paineita myös uuden alan valintaa kohtaan. Tälläkin hetkellä lukuisat nuoret jättävät hakeutumatta korkeakoulutukseen, sillä he kokevat paineita oikean opiskelupaikan valinnasta ja alanvaihdon vaikeudesta, mihin vaikuttaa osaltaan ensikertalaisuuskiintiö. HYYn näkemyksen mukaan tämä esitys vain vahvistaa näitä nuorten huolia ja haasteita.

Jos opiskelijalla on tarkoituksena tehdä kaksi tutkintoa, niiden tekeminen lomittain voi olla erittäin edullinen vaihtoehto opintososiaalisten etuuksien näkökulmasta, koska opintorahaa, opintotuen asumislisää ja valtion lainantakausta rajoittaa opintotukikuukausien määrä.

Suomi kohtaa yhteiskuntana laajoja polykriisejä, joihin ratkaisut löytyvät uudesta osaamisesta sekä tieteiden välisestä yhteistyöstä ja niiden rajapinnoilta. Tällöin opiskelijan opiskelumahdollisuuksien rajaaminen ei ole yhteiskunnan etu etenkään, kun samanaikaisesti ei panosteta vaihtoehtoihin reitteihin koulutuksen täydentämisessä.

Ovatko esityksen vaikutusarviot oikeansuuntaiset? Puuttuuko vaikutusarvioista jotakin?

Esityksen tavoitteista on linjattu näin: "Korkeakoulutuksen kasautumisen vähentämisen toimilla tavoitellaan sitä, että ensikertalaisten osuus nousee asteittain tasolle 85 %." Osuus mistä ryhmästä? Valituista, paikan vastaanottaneista, kaikista opiskelijoista? Esitys ei välttämättä vaikuta ensikertalaisten määrän nousuun, sillä kuka tahansa voi vaihtaa alaa.

Esityksen yhtenä tarkoituksena on "kannustaa opiskelijoita suunnitelmalliseen opiskeluun ja näin parantaa opintojen läpäisyä". Jos opiskelijoita halutaan tukea suunnitelmallisuudessa, pitäisi panostaa opintojen ohjaukseen lisäämällä korkeakoulujen rahoitusta ja ohjausresursseja.

Alanvaihtoa koskevassa pohdinnassa ei ole huomioitu sitä, että uudistus väistämättä lisää alanvaihtoon liittyviä paineita, kun aikaisemmasta opinto-oikeudesta täytyy luopua lopullisesti. Riski siirtyä uudelleen epäsovivalle alalle on selvä, ja tässä tilanteessa aiempiin opintoihin ei enää olisi mahdollista palata

Esityksen vaikutusarvioissa on huomioitu, että vuonna 2023 korkeakoulupaikan otti vastaan kaiken kaikkiaan 66 000 opiskelijaa, josta hieman reilulla 6000 oli toinen opiskelupaikka. Näistäkin melkein puolet luopui jo ilman erillisen lainsäädännön tarjoamaa pakotetta aiemmasta opiskeluoikeudesta, jolloin 2023 paikanvastaanottaneista noin 3000:lla oli vuonna 2024 useampi opiskeluoikeus. Puhutaan siis 0,5 % osuudesta korkeakoulujen opiskelupaikan vastaanottaneista, joita tällä lainsäädännöllä halutaan suitsia ja rajata. HYYn mielestä lakiehdotus ei ole sopusuhtainen ongelman laajuuteen nähden, jos monia opiskeluoikeuksia lähtökohtaisesti pitää ongelmallisena.

Onkin syytä siis myös kyseenalaistaa, kuinka paljon resursseja korkeakouluilla vapautuu lainsäädännön seurauksena, kun puhutaan näin pienistä luvuista. Tämän lisäksi ehdotuksesta olisi suoraan rahallista haittaa yliopistoille, sillä tutkinto-oikeudesta luopuvalla opiskelijalla ei olisi mahdollista suorittaa aikaisempaa tutkintoaan loppuun.

Muut huomionne esityksestä

Nykyisen yliopistolain 43 §:n 1 momentin mukainen mahdollisuus palauttaa vanha opiskeluoikeus voimaan osallistumatta 36 §:ssä tarkoitettuun opiskelijavalintaan on ulotettava myös tällä yhden

opiskelupaikan säännöksillä menetettyihin opiskeluoikeuksiin. Menetetyn opiskeluoikeuden palauttaminen olisi tällöin mahdollista joko uudesta opiskeluoikeudesta valmistumisen jälkeen tai niin, että uuden opiskeluoikeuden menettäisi, mikäli palauttaisi vanhan voimaan.

Kohtuullisina rajoituksina palautusoikeudelle voidaan pitää sen rajaamista vain yhden menetetyn opiskeluoikeuden palauttamiseen sekä myös aiempien kestoaltaan rajaamattomien oikeuksien keston rajaamista palauttamisen yhteydessä. Palautusoikeus mahdollistaisi siirtymäajan kaltaisesti uuden opiskeluoikeuden "katumisen" ja vanhaan palaamisen sekä peräkkäisten tutkintojen suorittamisen sujuvammin ilman, että esityksen tavoitteet yhteen tutkintoon keskittymisestä vaarantuisivat.

Jos yhden opiskelupaikan säännös otettaisiin käyttöön, tulee varmistaa, että opintoja voidaan suorittaa laajasti myös muista tutkinto-ohjelmista yliopistojen sisällä sekä yliopistojen välillä. Yliopistojen sisäistä liikkuvuutta sekä siirtohakujärjestelmää tulisi parantaa huomattavasti ennen tämänkaltaisen lainsäädännön toimeenpanoa.

Lisäksi tutkinnon maksimilaajuutta tulee nostaa, jotta ilman päällekkäisiä opinto-oikeuksia on mahdollista suorittaa tarpeeksi opintoja muun muassa joidenkin alojen pätevyysiksi varten. Tutkinnoissa täytyy olla enemmän tilaa omanlaisen opintopolun luomiselle valinnaisten opintokokonaisuuksien kautta.

Jos päällekkäisiä tutkinto-oikeuksia halutaan ehkäistä, tulee ilmiön juurisyyt tunnistaa ja ratkoa niiden kautta ilman kategorista kahden opiskelupaikan kieltoa. HYYn mielestä opiskelijalla on akateeminen vapaus oman opiskelupolun muovaamiseen, mikä sisältää myös mahdollisuuden opiskella useampaa kuin yhtä tutkintoa samanaikaisesti.

Kymäläinen Mikko
Helsingin yliopiston ylioppilaskunta